

СЕКЦІЯ 6
ІННОВАЦІЇ ЮРИДИЧНОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ НАУК В
ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ

УДК 343.132

Багрій М. В.,
Львівський національний університет
імені Івана Франка

ПРОЦЕСУАЛЬНІ УМОВИ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ
(РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА
РЕСПУБЛІКИ КАЗАХСТАН

Захист прав, свобод і законних інтересів особи, а також захист суспільства та держави від кримінальних правопорушень, у сучасних умовах неможливо забезпечити без ефективного здійснення негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НСРД) – абсолютно нового процесуального інституту, запровадженого з прийняттям КПК України 2012 року [1]. Таке нововведення породило чимало дискусій серед науковців та практиків щодо розуміння суті НСРД та їх співвідношення з оперативно-розшуковими заходами. Тим не менше, нормативне закріплення зазначеного інституту створює необхідність в науковому осмисленні останнього, а також здійснення порівняльно-правового аналізу з іншими країнами для врахування відповідного досвіду у правозастосуванні.

Для більшості країн Європи такі заходи, які є подібними до вітчизняних НСРД не є новими. Наближаються до цього і країни пострадянського простору, серед яких вагоме місце посідає Республіка Казахстан.

КПК Республіки Казахстан (далі – КПК РК) був прийнятий 04 липня 2014 року [2]. У Главі 30 зазначеного Кодексу передбачено десять спеціальних слідчих дій з відповідними їх різновидами. До введення у дію цього Кодексу у Республіці Казахстан діяв КПК 1997 року, який серед спеціальних негласних заходів передбачав накладення арешту на поштово-телеграфні відправлення; перехоплення повідомлень; прослуховування та запис розмов. Проте, як і у вітчизняному кримінальному процесуальному законодавстві, так і у законодавстві Республіки Казахстан відбулася істотна концептуальна зміна моделі кримінального процесу. Зокрема, ці зміни торкнулися стадії досудового розслідування та відповідно і процесуальних засобів збирання доказів, які відповідно до норм Глави 30 КПК РК йменуються – спеціальними слідчими діями. З огляду на певну схожість зазначених дій із вітчизняними НСРД, вважаємо за необхідне проаналізувати процесуальні підстави їх проведення з

метою оптимізації процесуальної форми проведення останніх у вітчизняному кримінальному процесуальному законодавстві.

Під процесуальними умовами проведення НСРД ми вважаємо встановлені законом найбільш суттєві правила (вимоги) щодо проведення НСРД, дотримання яких покликано забезпечити законність та обґрунтованість їх проведення, досягнення їх мети та вирішення завдань кримінального провадження [3, с. 47]. До процесуальних умов проведення НСРД належать: 1) внесення відомостей у ЄРДР; 2) належний суб'єкт прийняття рішення та проведення НСРД; 3) підстави для проведення НСРД; 4) строки проведення НСРД; 5) фіксація результатів НСРД.

1. Внесення відомостей до ЄРДР. Згідно вимог чинного КПК України проведення НСРД до внесення відомостей у ЄРДР (тобто до відкриття кримінального провадження не допускається). Зазначене правило торкається саме негласного виду слідчих (розшукових) дій, оскільки гласні слідчі дії містять деякі винятки із зазначеної умови, які передбачено у ст. 214 КПК України.

Згідно ч. 1 ст. 179 КПК РК – початком досудового розслідування є реєстрація заяви, повідомлення про кримінальне правопорушення у ЄРДР. До цього моменту проведення негласних слідчих дій не допускається. Отже, зазначена процесуальна умова є спільною для обидвох процесуальних кодексів.

2. Належний суб'єкт прийняття рішення та виконання НСРД. Виходячи з положень КПК України такі суб'єкти диференційовані залежно від того хто: 1) ініціює проведення НСРД; 2) приймає рішення щодо її проведення; 3) безпосередньо їх проводить. Такими уповноваженими суб'єктами є: а) щодо ініціювання – слідчий, прокурор; б) щодо прийняття рішення – слідчий, керівник органу досудового розслідування, прокурор, слідчий суддя; щодо безпосереднього проведення – слідчий або за його дорученням оперативні підрозділи.

Виходячи із норм КПК РК, негласні слідчі дії проводяться за рішенням уповноваженого органу досудового розслідування (слідчого, дізнавача). До них належать слідчі: органів внутрішніх справ, органів національної безпеки, антикорупційної служби, служби економічних розслідувань та дізнавачі. Щодо суб'єктів, уповноважених на прийняття рішення відносно негласних слідчих дій, то ними є слідчий та прокурор. Слідчий (або дізнавач) уповноважений на прийняття рішення щодо окремих негласних слідчих дій, зокрема: спостереження за особою чи місцем, контрольованої поставки, контрольованої закупки, негласного впровадження чи імітації злочинної діяльності. Також у випадку виникнення загрози життю, здоров'ю, власності окремих осіб за їх заявою або з їхнього письмового дозволу дозволяється проведення окремих негласних слідчих дій (аудіо чи відеоконтроль особи чи місця, негласний контроль, перехоплення чи зняття інформації, яка передається каналами

зв'язку) з обов'язковим повідомленням прокурора протягом 24 годин. Щодо прокурора, то він приймає рішення (санкціонує) щодо усіх інших випадків проведення негласних слідчих дій.

3. Підстави проведення НСРД. Щодо цієї процесуальної умови, то вітчизняний законодавець передбачає наявність декількох видів підстав для проведення зазначених дій. До них належать: матеріально-правова – під час проведення розслідування тяжких або особливо тяжких злочинів (за винятком установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу та зняття інформації з ЕІС, не пов'язаних із подоланням системи логічного захисту); фактична – відомості, які потребують перевірки, для підтвердження або спростування інформації про вчинений чи той, що готується, злочин та (або) особу яка його вчинила; процесуальна – постанова слідчого, прокурора, ухвала слідчого судді. Щодо підстав проведення негласних слідчих дій згідно КПК РК, то згідно запропонованої структури такими є: матеріально-правова – проведення негласних слідчих дій можливе у: 1) справах про злочини, санкція за вчинення яких передбачає покарання у вигляді позбавлення волі від одного року і вище, 2) щодо злочинів, що готуються і вчиняються злочинною групою. Для виявлення, припинення та розкриття інших кримінальних правопорушень допускається здійснення негласного спостереження за особою або місцем, негласна контрольована поставка, негласна контрольна закупка і негласне впровадження та (або) імітування злочинної діяльності; фактична – негласні слідчі дії проводяться, коли для з'ясування обставин, що підлягають доказуванню у кримінальній справі, відомості про факти необхідно отримати, не інформуючи залучених у кримінальний процес осіб, інтересів яких вони стосуються (ч. 1 ст. 232 КПК РК); процесуальна – постанова слідчого, дізнавача (санкціонована прокурором або у певних випадках без такого санкціонування).

4. Строки проведення НСРД. У вітчизняному кримінальному процесі такі строки диференційовано на два види, залежно від суб'єкта прийняття рішення. Зокрема, за ухвалою слідчого судді такий строк не може становити більше 2-х місяців, крім того, загальний строк не може перевищувати строки досудового розслідування. За постановою слідчого, прокурора такий строк обмежений досудовим розслідуванням (проте може бути продовжений, напр., прокурором – до 18 м., Головою Нац. поліції, СБУ, НАБУ, ДБР – до 18 м., начальниками територ. органів НП, СБУ і т.д. – до 12 м., керівником органу досуд. розслідування – до 12 м.

Згідно вимог КПК РК негласні слідчі дії, які проводяться із санкції прокурора строк встановлений не більше 30 діб. Щодо інших негласних слідчих дій, то такий строк обмежений досудовим розслідуванням. Крім того, строк негласної дії може бути продовжений прокурором області чи прирівняним до нього прокурором – до 6 місяців. Подальше продовження строку негласної дії

можливе лише за рішенням Генпрокурора або його заступника (до якого строку не визначено).

5. Фіксація результатів НСРД. Згідно вимог КПК України, за результатами провадження будь-яких слідчих дій, у тому числі негласних складається протокол. Особливістю фіксації НСРД є те, що як правило вони складаються з відповідними додатками, разом з якими направляються прокурору протягом 24 годин з моменту їх припинення.

Згідно вимог КПК РК після завершення проведення негласної слідчої дії всі матеріали, що мають значення для справи, отримані в ході її проведення, з дотриманням конфіденційності передаються супровідним листом органу досудового розслідування. Результати більшості негласних слідчих дій фіксуються на матеріальному носіїві, який передається слідчому (або дізнавачеві). У випадку проведення негласного контролю поштових та інших відправлень складається протокол таких відправлень. Щодо такої негласної дії як спостереження за особою або місцем, то у такому випадку складається щоденний звіт, до якого долучаються одержані предмети чи документи.

Підсумовуючи вищенаведене, слід зазначити про схожість процесуальних умов проведення НСРД у кримінальному процесуальному законодавстві України та Республіки Казахстан. Основною відмінністю у правовому регулюванні є відсутність у КПК РК судового контролю за провадженням зазначених дій. Натомість, спостерігається поширення прокурорського нагляду (контролю) за вищенаведеними діями, що на нашу думку, менш ефективно сприяє додержанню процесуальних гарантій особи, щодо якої такі дії проводяться.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI (зі змінами і доповненнями станом на 15 березня 2018 року). – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

2. Кримінальний процесуальний кодекс Республіки Казахстан від 04 липня 2014 року № 231-V (зі змінами та доповненнями станом на 01 березня 2018 року). – Режим доступу: http://online.zakon.kz/document/?doc_id=31575852&doc_id2=31575852#activate_doc=2&pos=279;0&pos2=3742;0

3. Багрій М. В. Процесуальні аспекти негласного отримання інформації: вітчизняний та зарубіжний досвід : монографія / М. В. Багрій, В. В. Луцик. – Харків : Право, 2017. – 376 с.